

regem Antiochum in terram dejicere. Insuper sperare poterat fore ut bestia non statim corrueret, aut ad dextram vel ad sinistram prostraretur, vel denique quod prius se retrahere posset quam illa occumberet. 3º Si defecerit motivum in se sufficiens, dici potest eos ex recta piaque intentione ita egisse, invincibili ignorantia arbitrantes se haec facere posse; talis autem ignorantia ab omni peccato coram Deo excusat. Sic excusari potest sancta Apollonia et alii christiani qui eam imitati sunt, ut ostenderent persecutoribus se mortem non formidare, nisi etiam dicitur eos e speciali Dei inspiratione, de qua modo dicebamus, egisse, quod multis probable videtur. Ergo, etc.

Obj. 4º. Vita est **beneficium** a Deo nobis concessum; atqui licet abjicere **beneficium onerosum**: ergo, si vita nobis fiat onerosa propter mala ingruentia, eam per voluntariam mortem abjicere licet.

R. 1º. Dist. maj. **Vita** est beneficium cum obligationibus, *conc.*; est merum beneficium, *nego maj.* Evidem certum est vitam nobis concessam fuisse ut beneficium: at non est merum beneficium nobis oblatum quod abjicere liceat. In nobis est enim absque nobis, est ipsa natura nostra: porro **natura nostra** comparari non potest beneficio nobis oblatu et quod recusare possemus.

Insuper, si vita nostra merum esse beneficium, nullam rationem de illa reddere teneremur: attamen accuratam totius vitae nostræ rationem reddere Deo tenemur, ut jam ostendimus. Ergo vita est beneficium cum obligationibus.

R. 2º. Nego min. Qui enim beneficium a Deo concessum in conspectu ejus abjiceret, sub praetextu quod onerosum esset, certe **videretur** illum contempnere, providentiam ejus accusare et benignitati diffidere: at talis agendi ratio Deum graviter offenderet. Quis enim beneficium a principe concessum in praesentia ejus abjicere auderet, dicens illud esse nimis onerosum? Nonne principis hac agendi ratione offenderetur? Ergo a fortiori et Deus. Ergo, etc.

Inst. Divitias a Deo nobis concessas licite abjicere possumus: ergo a pari et vitam.

R. Nego conseq. et paritatem. Divitiae enim naturam nostram non constituant, sed quedam sunt media quibus rationabiliter uti debemus ad consequendam finem nostrum, id est, ad Deum possidendum. Unde qui eas abjicit ut liberius Deo serviat, maiores virtutes acquirat, et felicitatem alterius vite tutius obtineat, contra Creatoris intentionem non agit. Qui vero naturalem constitutionem suam per mortem voluntariam destruit, Deo manifeste adversatur, ut constat ex dictis. Ergo, etc.

Obj. 5º. Aliquando tedium vitae adeo insuperabile est ut hominem ad sui necem invincibiliter determinet: ergo saltem in eo casu sui occisio est licita.

R. Dist. antec. Aliquando tedium vitae adeo insuperabile est ut hominem ad sui necem invincibiliter determinet, ex praecedenti mala agendi ratione, *transeat*; absolute, *nego ant.* Etenim cunctis libidinibus serviens, in perversitate obdurus, ad tale vitæ tedium non raro ducitur, ut mortem ex desperatione sibi inferat. Communiter tamen, etiam in eo casu, sufficienes haberet vires pro tentatione superanda, si Deum invocaret, et, vitia detestando, ad principia virtutis rediret. Si autem determinatio, ex mala agendi ratione praecedenti, invincibilis esset, tunc suicidium imputaretur ut volitum in causa. Si vero in se et absolute invincibilis esset, quod non nisi per accidens admittendum putamus, tunc dicimus rationem esse turbatam, et actionem, licet malam in se, non imputari ad peccatum. Ergo, etc.

§ II. — Quænam sint consecaria obligationis servandi corpus.

Sequitur ex dictis naturalem nobis incumbere obligationem corpus juxta regulas prudentiae conservandi. Ex illa autem obligatione plurima inferuntur, scilicet :

1º Non licere periculo, ex intentione mortem sibi procurandi, se objicere: id evidenter patet.

2º Nec tali periculo temere et absque ratione sufficienti se exponere; quod enim in causa volitum est me-

rito imputatur ad peccatum, si malum sit : porro in eo casu mors in causa volita esset. Ergo, etc.

Diximus *absque ratione sufficienti*: quia, ex jam observatis, periculo mortis occurrente se objicere licet ut bonus obtineatur effectus, modo sufficiens adsit causa quæ labem temeritatis abstergat. Sufficientia autem illius causæ ex judicio viri prudentis determinari potest : eo major esse debet causa quo gravius est periculum. Sic laudabilis est vir qui, ut alterum aquis demersum eripiat, in flumen eum evidenti periculo se præcipitat, et prorsus inexcusabilis esset si sola recreationis causa id ficeret; item minime peccant artifices qui super ædificiorum tecta ascendunt, huc atque illuc cum notabili vita periculo circumvagantur, dum funambuli a peccato excusari nequeunt.

3º Qui absque necessitate aut rationabili causa duris laboribus, vigiliis excessivis, macerationibus indiscretis, vires corporis nimis debilitant et valetudini graviter nocent, plus minusve peccant, secundum gradum imprudentiae ejus fiant rei. Ut ergo recte judicetur an hec aliaque ejusdem generis sint licita vel illicita, laudabilia aut vituperanda, pensanda sunt motiva quibus agentes determinantur.

Non facile tamen judicandum est tot viros amore solitudinis, jejuniis, vigiliis, aliisque afflictationibus carnis celebres, imprudenter egisse et contra legem naturalem peccasse; ex puro enim ac sanctissimo fine ita se gerabant et ad illum, talibus adhibitis mediis, aerius intendebant. Insuper, plerique morbos inter homines voluptatibus deditos frequentes devitarunt; sanam ac robustam valetudinem diutissime protraxerunt, et expeditas animi facultates jugiter habuerunt. Unde ipsorum agendi ratio, non solum ex bona fide, sed ordinarie per se recta atque laudabilis erat.

4º Multo magis peccant homines contrariis excessibus indulgentes; voluptatibus enim corporis semper illecti, multas sibi creant necessitates a quibus postea, præ difficultate, se expedire nolunt: cibis abundantioribus se

ingurgitant, potibus immoderatis se inebriant, liquoribus extraordinariis humores inflammant, somniis prolongatis et continua mollitie membra sua torpere et totum corpus ingravescere faciunt, mentem mole carnis quasi obruunt, morbos generant, dolores et infirmitates sibi accersunt, ægram trahunt vitam. Alii passionibus ignominiae servientes et infamiis se inquinantes, sanitati corporis grave nocumentum inferunt et ante tempus senes turpiter facti, misere pereunt. Alii, ut quibusdam oblectamentis vident; v. g., saltationibus et spectaculis, refectiones, requiem, somnia, vigilias, omnia denique invertunt; et propter vanas istiusmodi causas gravius sibi nocent quam solitarii, quorum severitatem arguunt,

Qui autem vere est philosophus christianus ab his aliquis similibus diligenter abstinet, nihilque sibi permittit, nisi quod recta ratio fidei subjecta sub omni respectu approbat.

CAPUT TERTIUM.

DE OFFICIIS ERGA ALIOS HOMINES.

Tria nobis occurrent in hoc capite examinanda, nempe 1º an homo natus sit ad societatem; 2º quænam sint ejus officia erga alios homines generatim spectatos; 3º quænam sint ipsius officia erga homines in variis societatis speciebus consideratos. Itaque tres hujus capituli erunt articuli.

ARTICULUS PRIMUS.

AN HOMO NATUS SIT AD SOCIETATEM.

Hobbes, in opere suo *de Cive*, fatetur homines alios aliis indigere, maxime pueros, senes et ægrotos; contendit tamen eos ex natura sua ad societatem non esse destinatos, sed essentialiter esse malos et perpetuam habere voluntatem lœdendi, aliosque vi aut fraude supplantandi, ita ut conditio illorum sit status belli omnium contra omnes.

Rousseau, *Discours sur l'origine et les fondements de l'inégalité parmi les hommes*, libenter agnoscit statum naturæ puræ nunquam exstitisse, quia homines de facto semper fuerunt in societate, Deo ita volente et disponente : at, ex hypothesi quod ille status exstitisset, requirit quid fuissent homines et unde conditionum inæqualitas oriri potuisset. Deinde, hypothesim suam obliviscens, eodem modo ratiocinatur ac si status naturæ puræ olim exstitisset. Aserit hominem natura esse rectum, simplicem, bonum, germina omnium virtutum in corde suo habere, ipsius vero depravationem soli societati tribuendam esse. Unde juxta singularem hunc auctorem, si homo in silvis, speluncis et cavernis vitam omnino agrestem duceret, more belluarum, ipsius conditio longe melior esset.

PROPOSITIO.

Homo natus est ad societatem cum aliis hominibus ineundam.

Prob. 1º *Scriptura sacra*. Gen., II, 18 : *Dixit quoque Dominus Deus : Non est bonum esse hominem solum : faciamus ei adjutorium simile sibi*. Eccles., IV, 9 : *Melius est duos esse simul quam unum ; habent enim emolumentum societatis suæ ; si unus ceciderit, ab altero fulciatur. Væ soli, quia cum ceciderit, non habet sublevantem se*. Unde semper de facto et ubique homo vixit in societate, et ad societatem ab origine destinatus est. Ergo 1º, etc.

Prob. 2º *ratione*. Homo natus est ad societatem cum aliis hominibus ineundam, si ipsius *necessitates*, facultates et propensiones id expostulent : atqui *necessitates*, facultates et propensiones hominis expostulant evidenter ut societatem cum aliis hominibus ineat.

1º *Ipsius necessitates*. Sive enim spectetur homo in pueritia, sive in adolescentia, sive in ætate virili, sive in senio, consortio aliorum hominum semper indiget. 1º In pueritia. Etenim infans recens natus, debilis, nudus, omnibus indigens, omnium incapax, frigori, aestui et belluis expositus, nonne fame vel siti, aeris intem-

perie vel morsu ferarum statim perire ? 2º In adolescentia, nisi ab aliis hominibus erudiatur, nobiles facultates suas ignorabit, in crassa et insuperabili ignorantia constanter versabitur, erit animal brutum, feris silvarum simile : nemo autem non videt quam hæc conditio homine sit indigna. 3º In ætate virili fiet procreatio prolis. Sed proles suscepta enutrienda, fovenda, protegenda et educanda est : porro hæc fieri nequeunt, si vir et mulier casu fortuito, dein mox cessuri, more pecudum, sibi coadunentur ; quod jam modo advertimus de homine in pueritia spectato. Insuper, etiam in ætate virili consideratus, varias experiri potest et saepe experitur infirmitates diversosque morbos, quibus sublevandis aliis indiget. Laboribus omnino necessariis sive pro se, sive pro cæteris qui a se pendent, si sibi derelinquatur, impar est. Quod magis adhuc verum est de mulieribus, propter sexus imbecillitatem. 4º In senio quid fieret homo solus in medio silvarum jacens ? Quis illum enutriret, vestiret, conoveret, infirmum curaret, cadentem sublevaret, etc. ? Ergo 1º, etc.

2º *Idem postulant facultates ejus*. Praclaris enim facultatibus donatus est homo quibus præcipue a brutis discrepat ; v. g., habet ideas, eas comparat, in eas reflecit, ratiocinando conclusiones ex præmissis deducit, suas cogitationes vultu, gestu, vocibus, scriptura, aliisque signis arbitriis exterius manifestat, scientias acquirit, artes edicit, suas cognitiones suamque peritiam quotidie auget, et novas perfectiones in diverso genere sibi comparare potest. At præstantissimæ illæ facultates prorsus inutiles forent, si homo, sicut ferae, vitam solitariam et omnino agrestem duceret in silvis, montibus et speluncis. Ergo 2º, etc.

3º *Naturales hominis propensiones* similiter ostendunt illum ad societatem cum aliis hominibus ineundam fuisse destinatum. Quod enim perpetua et universali experientia constat, ab ipsa natura seu ab ipso Deo provenire merito judicatur : atqui perpetua et universali experientia constat homines ad societatem valde esse

propensos. Etenim nullus est communiter qui omne consortium cum aliis hominibus fugiat; pauci admodum visi sunt qui vitam omnino segregem ducere voluerint, et illam non ex odio societatis, sed ex alio digniori motivo eligebant. Omnes colloquiis amicorum gaudent, suos dolores eis aperiendo solatio leniuntur, vividas sensationes suas eis leti communicant, bonam famam obtainere cupiunt, aliorum miseriis commoventur, patientibus vel periclitantibus auxilium naturæ impulsu præbent, etc. Ergo 3º, etc. Ergo, etc.

Præterea, cum exemplis multo efficacius persuaderi soleant homines quam verbis, civis Genevensis debuisset vestimenta abjicere, ab omni humano consortio fugere, per campos, silvas et montes currere, herbas depascere, de aquis sibi oceūrentibus bibere, humi jacentis pernoctare. Quicunque hanc doctrinam defendere volunt, eumdem vivendi morem statim amplecti debent, ut ad primam integrumque naturam quamprimum redeant.

Si autem adeo corrupti sint homines ut ad primævam conditionem amplius reduci nequeant, inutilis est hæc doctrina. Magis adhuc vana est si de mera hypothesi speculativa intelligi debeat, ut affirmat Rousseau: verus namque philosophus non disserit de homine prout creari potuisse, sed prout re ipsa creatus est et nunc existit. Ergo, etc.

Solvuntur objectiones.

Obj. 1º. Societas juri naturali adversatur: ergo falsum est hominem ad illam creatum fuisse.

R. Nego ant. Ibi enim de consortio hominis cum aliis hominibus in genere tractamus: atqui demonstravimus hanc destinationem hominis non solum juri naturali non adversari, sed illi valde congruam esse. Ergo, etc.

Inst. 1º. Nulla existere potest societas quin inde oriatur conditionum inæqualitas: at conditionum inæqualitas juri naturali adversatur. Ergo, etc.

R. Nego min. Quod enim a natura oritur, juri naturali non adversatur: at conditionum inæqualitas a natura

oritur. Alii quippe natura sunt juniores et alii ætate provectiores, alii fortes et alii debiles, alii sani et alii infirmi, alii genio conspicui et alii hebetes, alii parentes et alii filii. Porro hæc omnia æqualitatibus adversantur. Ergo.

Inst. 2º. Omnes jure naturali sunt æquales: ergo conditionum inæqualitas juri naturali adversatur.

R. Dist. ant. Omnes jure naturali sunt æquales, eo sensu quod omnes eadem habeant naturam, eamdem originem, eamdemque destinationem, *conc.*; eo sensu quod nullus ab altero pendere debeat, *nego ant.* Etenim omnes homines eamdem habent naturam, scilicet, corpus organis instructum et animam rationalem ei intime conjunctam; omnes eamdem habent originem, videlicet a primo parente descendunt, et Deum tanquam principalem sui auctorem agnoscere debent; eamdem pariter habent destinationem, nempe felicitatem alterius vitæ: sub his respectibus merito dicitur illos jure naturali esse æquales. Sed inde concludi non potest juri naturali repugnare unum esse superiorem et alterum inferiorem; repugnat, e contra, omnes in perfecta æqualitate eo sensu versari. Ergo, etc.

Inst. 3º. Ex conditionum inæqualitate contingit alios esse tyrannos et alios servos, alios summe et aliquando injuste divites, alios vero valde pauperes et quasi fame pereuentes: hæc autem juri naturali evidenter adversantur: ergo conditionum inæqualitas juri naturali adversatur.

R. Dist. maj. Ex conditionum inæqualitate contingit, etc., per abusum, *conc.*; ex ipsa conditionum inæqualitate et natura societatis, *neg. maj.* Fatemur equidem ex conditionum inæqualitate contingere alios esse tyrannos et alios servos, etc. Verum infausta hæc consecaria ex primæva conditionum inæqualitate non oriuntur, nisi per abusum; nam excogitari possunt societates in quibus tales abusus locum non habent, et plures hujusmodi sunt societates: si ergo quidam homines potestate sua abutantur ut alios tyrannice opprimant, solertia vel astutia sua ut ingentes divitias acquirant, dum multi

alii nimia paupertate languescunt ac pereunt, id malitia eorum tribuendum est, non vero ipsimet societati.

Aliunde, hæc incommoda frequentiora et graviora existissent in statu naturæ puræ; tunc enim fortiores debiliores oppressissent, eos supplantassent, fructus colligissent, aliaque cibaria sibi acervassent, et sic in abundantia fuissent, dum alii fame periissent. Nulla fuisse securitas, neque libertas, neque mutua charitas, sed continua trepidatio et jugis pugna. Ergo conditionum inæqualitas nobis objecta multo minus juri naturali recte intellectu adversatur, quam horrendus ille status omnino agrestis.

Obj. 2º. Homo natus est ad felicitatem: atqui societas felecitati ejus adversatur. Ergo, etc.

R. Nego min. Nam 1º multo minus beatus fuisse homo vitam solitariam in silvis ducendo, quam in societate commorando, ut constat ex hue usque dictis. 2º Diversis legibus sapienter institutis ad bonum commune societas nos dirigit: in statu vero naturæ bonum commune non intenderemus, sed proprium commodum cum aliorum detimento jugiter quereremus. 3º Si veteres perlegamus historias, nullum reperiemus populum qui vitam socialē omnino deseruerit. Ergo omnes persuasim semper habuerunt societatem felicitati hominis essentialiter non adversari. Ergo, etc.

Inst. 1º. Illud felicitati hominis adversatur quod originem, cupiditatibus præbuit: atqui societas originem, etc. Ergo, etc.

R. Nego min. Eadem enim non est ubique forma societatis, et tamen semper et ubique eædem fuerunt cupiditates, eadem proclivitas ad malum, ad superbiam, ad iram, ad gulam, ad luxuriam, ad ignaviam, etc. Ergo in pectore humano sedem habent cupiditates. Multa quidem sunt vitia in societate; v. g., in magnis urbibus, quæ in vita silvatica non existerent; sed alia essent vitia in silvis quæ non sunt in urbibus, ut crudelitas, universalis corruptio, etc. Per multæ sunt etiam virtutes quæ in conditione barbara existere non possent. Illæ ergo

virtutes ex ipsa societate oriuntur, dum vitia ex sola malitia humana beneficio societatis abutente procedunt. Ergo iterum dici non potest societatem per seipsam felicitati hominis adversari.

Inst. 2º alio sensu. Ex societate infiniti numero scatirunt morbi, innumeræ infirmitates: ergo, sub hoc respectu societas felicitati hominum noxia est.

R. 1º. Dist. ant. Hi morbi hæque infirmitates ex abuso societatis scatirunt, *conc.*; ex ipsam societate, *nego ant.* Evidem non inficiamur plurimos existere morbos in societate qui forte non existerent in vita agresti, quamvis ille status, omnibus sedulo perpensis, valetudini corporis non ita favere videatur. Sed negamus illas corporis infirmitates ipsi societati tribuendas esse; si enim prudentes essent homines, temperantes, continentes, a cunctis vitiis lege naturali prohibitis abstinentes, plerasque hujusmodi infirmitates ignorant et aliarum remedia melius noscerent. Non ergo societati, sed imprudentiæ hominum eorumque libidinibus hæc mala tribui debent.

R. Nego conseq. Etiamsi enim concederetur majori robore corporis frutos fuisse homines in silvis quam in societate, non inde sequeretur societatem felicitati eorum vere noxiā esse. Sola quippe valetudo corporis non facit hominem beatum, sed præcipue recta facultatum ejus exercitatio: atqui, fatente ipso civi Genevensi, facultates mentis minime exercentur et nullæ forent in vita agresti; nulla haberetur distinctio inter verum et falsum, bonum et malum; nullus cultus Deo exhiberetur. Homines essent rationales, et tamen ratione non uterentur, sua tantum imbecillitate suisque miseriis a bratis animalibus discrepant; bruta enim, divina Providentia ordinante, ad vitam agrestem destinata, plumis, pilis, pelle crassa, contra intemperiem aeris mirabiliter muniantur; dentibus, unguibus vel cornibus adversus hostes suos fortiter armantur; proles eorum intra breve tempus sufficienter sibi providere potest. Quantum ergo daretur discrimen inter belluas et hominem more earum

viventem! Adeo manifestum est illum ad societatem esse destinatum, ut absurditates, quæ contra hanc veritatem proferri solent, amplius confutare nos pudeat.

SCHOLIUM.

Homo itaque non essentialiter est malus, ut placuit Hobbes; nec essentialiter bonus, ut voluit Rousseau; sed perversas et optimas simul habet inclinationes. Ordinarie bonus vel malus erit juxta primam educationem quam suscepit, et prout cupiditates refrenare studuerit vel eis indulgere consueverit.

Rationem hujus contradictionis clare subministrat relatio, aperte docens hominem in rectitudine creatum, per lapsum primi parentis a primæva justitia excidisse.

ARTICULUS SECUNDUS.

DE OFFICIIS HOMINIS ERGA ALIOS HOMINES GENERATIM
SUMPTOS.

Cuncta officia hominis erga alios homines generatim spectatos his duobus principiis ratione evidenter fundatis et ab omnibus generaliter admissis, nituntur: *Omnia quæcumque vultis ut faciant vobis homines, et vos facite illis.* Matth., vii, 12: *Alteri ne feceris quod tibi fieri non vis.* Hinc officia nostra erga alios homines, sic generatim consideratos, duplicitis sunt generis, alia positiva et alia negativa. In prioribus aliiquid præcipitur faciendum, in posterioribus aliiquid prohibetur ne fiat.

§ I. — De positivis officiis nostris erga alios homines generatim spectatos.

Præcipua hæc officia sunt dilectio, beneficentia, gratitudo et fidelitas.

1º *Dilectio.* Cum enim omnes homines a Deo veniant, ab eodem patre communij descendant et natura nobis sint consimiles, eos tanquam proximos et fratres debemus diligere, honorare et prævenire, juxta singulorum ætatem, meritum ac dignitatem: multam benevolentiam omnibus exhibere tenemur, quia, natura duce, hæc ab

aliis nobis præstari desideramus. Si quem igitur verbis, signis vel actis offenderimus, hanc injuriam quamprimum reparare oportet, veniam petendo vel convenientem satisfactionem exhibendo. Si quis vero nos offendit, facile condonemus, sieque etiam inimicos diligamus.

2º *Beneficentia.* Unusquisque commodum et utilitatem aliorum procurare debet, quantum moraliter potest; naturaliter quippe desiderat, ut alii ita se gerant erga se. Ergo, etc.

Cuncta beneficentiae munia sub denominatione generali vocantur *officia humanitatis*, quia respiciunt homines ut tales, et sola eorum natura fundantur. Naturalem hanc obligationem agnoverunt ipsi gentiles; sic enim se habet Tullius (*de Officiis*, l. 1, n. 52): « Una enim ex re « satis præcipitur, ut, quidquid sine detimento possit « commodari, id tribuatur cuique vel ignoto. »

Hinc periclitantibus et necessitatibus patientibus succurrendum est, sive in iis quæ ad animam, sive in iis quæ ad corpus spectant. In iis quæ ad animam pertinent, ignorantes erudire, errantes reducere, peccantes corriger, dubitantibus consilium dare, moestos consolari, defectus sufferre tenemur, quantum charitas suadet et prudentia permittit. In iis vero quæ spectant ad corpus, hæc in primis, pro circumstantiis, præstare oportet, scilicet, infirmos visitare, esurientes nutrire, sitiensibus potum dare, captivos redimere, nudos vestire, derelictos hospitio colligere, mortuos sepelire, etc.

Si autem cunctis necessitatibus habentibus subvenire nequeamus, aliquis instituendus est ordo in beneficiis conferendis. Cæteris paribus, anteferre debemus, 1º parentes et proximos consanguineos nostros; 2º amicos et vicinos; 3º quamvis homines cujusque religionis generali dilectione prosequi et sincera misericordia sublevare debeamus, eis tamen præfendendi sunt qui eamdem religionem nobiscum profitentur.

Diximus *cæteris paribus*: nam qui graviori necessitate premitur, omnibus, etiam proximis consanguineis, anterendus est: « Vera in hoc est charitas, ut qui indigent

« amplius accipient prius. » S. Bernardus, t. I, col. 1440, edit. an. 1690.

Non idecirco tenentur divites cunctas possessiones suas pauperibus erogare, saltem communiter, et, seclusa necessitate extrema, naturalis ordo id non postulat. Ita sentiunt omnes.

Quantitas igitur distribuenda, ex variis circumstantiis aestimanda est, nempe ex conditione tribuentis, et ex necessitate accipientis. Triplicis generis esse possunt bona possidentis, videlicet, alia stricte necessaria, alia statui congruentia et alia superflua. Similiter triplex distinguitur necessitas, scilicet, communis, gravis et extrema. Ex bonis etiam necessariis succurrendus est egenus in necessitate extrema constitutus; in necessitate communi sufficit dare ex superfluis; in necessitate gravi tribendum est etiam ex bonis statui congruis.

Maxime cavendum est ne beneficia, sive magna, sive parva, cum asperitate aut indifferentiâ tribuantur, sed semper cum benignitate, hilaritate et urbanitate.

3º *Gratitudo*. In eo consistit gratitudo ut signis exterioribus manifestemus nos beneficium acceptum juxta pretium ejus aestimare, et gratias pro eo retribuere studemus.

Nullum est dubium quin gratum animum benefactoribus exhibere teneamur: si enim cunctos homines diligere, eisque benefacere debemus, quanto magis diligendi sunt qui specialia dilectionis signa nobis ostenderunt! Ipsæ bestiæ, ratione destituta, aliquos gratitudinis sensus benefactoribus suis exhibent; a fortiori ergo beneficiorum nobis præstitorum memores ut simus necesse est. Unde cor ingratum omnes contemnunt et detestantur.

4º *Fidelitas*. Homines diu in societate existere nequeunt quin multas conventiones secum ineant ad jura et onera singulorum recte determinanda: atqui vanæ et illusoriae forent conventiones, si stricta non existeret obligatio fideliter eis standi. Aliunde, valde odibilis semper habita est infidelitas in pactionibus. Ergo, etc.

§ II.— De officiis nostris negativis erga alios homines generatim spectatos.

3º Duo præsertim nobis prohibentur relative ad alios homines generatim spectatos, videlicet, homicidium et fursum: hinc duplex sectio.

SECTIO PRIMA.

de Homicidio.

Homicidium est injusta alterius hominis occisio. Certum est talem hominis occisionem lege naturali prohibitam esse, et velut grande crimen semper habitam fuisse. Quidquid vitam hominis laedit, similiter lege naturali prohibetur; v. g., mutilatio, vulneratio, percussio, incarceratio, minatio, ira, rixæ, disputatio, necessariorum viuti aut vestitiu substractio, etc.

Duo precipue discutienda hic nobis occurunt, nempe 1º an injustum vitæ aggressorem occidere liceat; quædam in consecatriis dicemus de invasore bonorum fortunæ et de invasore pudicitiæ; 2º an singularia certamina sint licita.

PUNCTUM PRIMUM.—An injustum vitæ aggressorem occidere liceat.

Plurimi Ecclesiæ Patres et theologi christiani fortiter contendunt quod injustum vitæ aggressorem nunquam occidere liceret. Nunc communiter theologi et omnes sanioris doctrinæ philosophi contrariam sententiam unanimiter tuerunt, et affirmant unumquemque propriam vitam eum dispendio vitæ injusti aggressoris, tuta conscientia, defendere posse; quibuscum sit.

PROPOSITIO.

Qui aliter propriam vitam defendere nequit, injustum aggressorem occidere potest.

Probatur, in tractatu de Decalogo, Scriptura sacra, jure canonico et testimoniis Patrum, quæ ideo hic tantum indicamus.

Sic insuper probatur ratione. 1º Cunctis animantibus

insita est propensio naturalis qua propriæ conservationi jugiter invigilant et vim quamlibet vi opposita repellunt: ergo, si vitam nostram aliter tueri nequeamus, injustum aggressorem, naturæ impulsu, occidere possumus.

2º Charitas bene ordinata incipit a semeptiso: sic apprehendunt omnes: ergo, cæteris paribus, vitam alterius propriæ vitæ anteferre non tenemur: atqui vitam alterius vitæ nostræ anteferre teneremur, cæteris non solum paribus sed longe inæqualibus, si injustum aggressorem occidere non liceret. Supponitur enim, ex una parte, illum esse injustum, et ex altera parte, aliam nobis non suppetere viam ad eum repellendum. Ergo...

3º Sensus omnium hominum certissima est veritatis regula: atqui omnes persuasum habent licitum esse injustum aggressorem occidere, quando moraliter impossibile est propriam vitam aliter defendere. Unde quavis homicidium ultimo supplice ubique plectatur, mors ex legitima sui defensione illata nunquam habita est ut crimen. Ergo, etc.

Solvuntur objections.

Obj. 1º. Mortem injusti aggressoris sibi proponere non licet, quia esset actus iræ, odii, vindictæ, etc.; at qui caput injusti aggressoris amputat, pectus transfodit, etc., mortem illius, quidquid dicat, evidenter sibi proponit, siquidem tales actiones ex natura sua sunt mortales. Ergo, etc.

*R. Dist min. Qui caput, etc., mortem ejus sibi proponit tanquam medium ad conservandam propriam vitam omnino necessarium, *cone.*; tanquam malum aggressoris, *nego min.* Itaque negari non potest eum qui alterius caput amputat vel pectus transfodit, mortem ejus revera aliquo sensu sibi proponere, cum hujusmodi actiones mortem inducere soleant: at certum est illum sui defensionem primario sibi proponere posse, et contendimus quod hunc finem tantum intendere debeat. Unde, si mortem sibi paratam alia via fugere posset; *v.g., currendo, se abscondendo, clamando, aggressorem**

verberando, mutilando, etc., eum occidere non deberet. Mors igitur aggressoris soli imprudentiæ, injustitiæ vel obstinationi ejus tribuenda est, non vero ei qui, justè se defendere volens, ponit actionem ex se bonam, duos effectus habituram, unum bonum quem solum intendit, scilicet conservationem vite suæ, et alterum malum quem tantummodo permittit, videlicet, mortem aggressoris evidenter injusti. Ergo, etc.

Obj. 2º. Cunctos homines, etiam inimicos nostros diligere, eisque benefacere debemus: ergo injustum aggressorem occidere non licet.

R. Nego conseq. Cunctos homines diligere quidem debemus sicut nosmetipsos, non vero plus quam nosmetipsos: at si injustum aggressorem occidere nobis non liceret, etiam cum alia non existit via qua mortem ab illo intentam declinare valeamus, tunc illum plus quam nosmetipsos diligere teneremur, siquidem vita nostra pro conservanda vita ejus fundenda esset. Ergo, etc.

Inst. Ordo charitatis exigit ut vitam temporalem pro alterius vita æterna profundere non dubitemus: atqui de vita æterna injusti aggressoris hic agitur. Ergo, etc.

*R. Dist. ant. Ordo charitatis exigit ut, etc., si proximus in extrema necessitate constituatur, *conc.*; secus, *nego ant.* Proximus autem in extrema necessitate versatur quando necessario periturus est nisi efficaciter ei succurratur. Certum est nos teneri vitam temporalem pro vita æterna alterius in extrema necessitate constituti profundere, ut apud theologos docetur, et fusi pro variis circumstantiis explicatur: verum injustus aggressor in extrema necessitate non est positus; libere enim periculo sese objicit. Aliunde, invasus ei non succurret efficaciter, vitam suam tradendo, ut patet, cum peccatum non impediret. Ergo, etc.*

Cum autem ratio fundamentalis cur injustum aggressorem occidere liceat sit legitima sui ipsius defensio, plurima hinc consectaria sequuntur; nempe:

1º Si timeamus ne aliquis mortem nobis parare velit, non ideo eum occidere licet; nam hic et nunc non est